

1.110519123008

26-10-1996
ID-1456
C-2

dorpsgezicht Ouderkerk

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 35
VAN DE MONUMENTENWET 1988

1.110519123009

OUDEKERK, gemeente Ouderamstel en
gemeente Amstelveen

Toelichting op het besluit tot aanwijzing van
Ouderkerk aan de Amstel tot beschermd dorpsgezicht

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart
(Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 341)
door een stippellijn omgrensde gebied

RDMZ, juli 1990

INLEIDING

Ouderkerk ligt ongeveer vijf kilometer ten zuiden van Amsterdam rond het punt waar de rivier de Bullewijk samenkomt met de Amstel.

Het dorp heeft in oorsprong een agrarische en verzorgende functie voor de omgeving gehad en is voorts uit een oogpunt van recreatie van betekenis geweest voor de stad Amsterdam. In het dorp ligt de belangrijkste Portugees Israëlitische begraafplaats van Nederland.

De bebouwing van het oude dorp is voornamelijk geconcentreerd langs de beide oevers van de twee rivieren. In de 20ste eeuw zijn er, wanneer er met name na de Tweede Wereldoorlog belangstelling is ontstaan voor Ouderkerk als forensendorp, landinwaarts gericht dorpsuitbreidingen tot stand gekomen.

De aanwijzing van Ouderkerk tot beschermd dorpsgezicht is met name gericht op de bescherming van de besloten ruimtelijke structuur van het oude dorp aan het water in samenhang met de Portugees Israëlitische begraafplaats en de nog aanwezige historische bebouwing.

ONSTAAN EN
ONTWIKKELING

De Amstel en de Bullewijk zijn van oorsprong afwateringsstroompjes in het uitgestrekte Utrechts-Hollandse veengebied. De oevers van deze rivieren zijn rond het begin van de jaartelling bewoond, maar door toenemende wateroverlast verdwijnt sinds de 4de eeuw deze bewoning. In de 12de eeuw komen de veenstroompjes in open verbinding met de Zuiderzee te staan. Tengevolge van de getijdenwerking vindt afzetting van zeeklei op de oevers van de Amstel en de Bullewijk plaats tot even ten zuiden van Ouderkerk. Op de aldus ontstane oeverwallen komt in de middeleeuwen opnieuw bewoning tot stand. De oevers vormen voorts de basis voor de ontginning van de achterliggende veengronden.

Gegevens over de oudste bewoning bij de uitmonding van de Bullewijk in de Amstel geven slechts een globaal inzicht in de ruimtelijke opbouw van de nederzetting. Opgravingen ter plaatse van de huidige Nederlands Hervormde Kerk hebben vondsten uit de 12de eeuw opgeleverd. De schout van Amstelland, die in 1105 voor het eerst wordt genoemd, heeft het huidige Ouderkerk als meest vermoedelijke verblijfplaats gehad. Het slot van de heren van Amstel zal aan de noordoever van de Bullewijk tegenover de kerk nabij de Kerkstraat gestaan hebben. De sterkte heeft maar korte tijd bestaan en is na de verwoesting in 1204 niet herbouwd. De heren van Amstel verblijven sindsdien op het slot te Muiden. De brug over de Amstel, ter hoogte van de huidige Brugstraat wordt in de 13de eeuw voor het eerst vermeld.

Ouderkerk, evenals het omringende gebied oorspronkelijk als Aemstelle aangeduid, vormt het oudste bestuurlijke en kerkelijke centrum van Amstelland. Door het verdwijnen van de zetel van de heren van Amstel en de groei van andere nederzettingen in het gebied is de positie van Ouderkerk achteruit gegaan. Aan het einde van de 13de eeuw vindt een splitsing van Amstelland in Ouder en Nieuwer Amstel plaats, met de Amstel als grens.

Ouderkerk wordt het centrum van het ambacht Ouder Amstel en Amstelveen is een van de kernen in Nieuwer Amstel. In het begin van de 14de eeuw krijgt de jongere nederzetting aan de monding van de Amstel, Amsterdam, stadsrechten. De oudere kernen Ouderkerk en Amstelveen worden in korte tijd overvleugeld door de zich snel ontwikkelende stad.

Ouderkerk functioneert tot de 17de eeuw voornamelijk als verzorgingskern voor het omringende gebied, waar veeteelt en visserij de belangrijkste bestaansmiddelen zijn. Daarna treedt er met de aanleg van buitenplaatsen voor de welgestelde stedelingen langs rivieren als Amstel en Vecht, een versterking van de verzorgingsfunctie op. In samenhang met deze ontwikkeling wordt de trekvaartroute van Amsterdam langs de westelijke oever van de Amstel over Ouderkerk naar Utrecht van meer belang. In 1626 wordt octrooi verleend voor de aanleg van een zand- en jaagpad van Ouderkerk tot Breukelen. In Ouderkerk vindt dan een toename plaats van op het reizigersverkeer afgestemde bedrijven, voornamelijk geconcentreerd op de westelijke oever van de Amstel, in de zogenaamde "Buurt over Ouderkerk" in het ambacht Nieuwer Amstel. Aan de kade, die vanaf de 14de eeuw als marktveld functioneerde komen herbergen en uitspanningen tot stand. De buitendijks gelegen bebouwing aan de Amstelzijde is rond 1650 ontstaan.

In 1614 wordt het terrein van het voormalige slot van de heren van Amstel aangekocht door de twee Amsterdamse gemeenten van Portugese Joden ten behoeve van de aanleg van een begraafplaats. Bij de begrafenissen speelt het vervoer per trekschuit een belangrijke rol. De toegang tot de begraafplaats ligt aan de Bullewijk. Uiteindelijk zal deze begraafplaats na verscheidene aankopen van aangrenzende terreinen uitgroeien tot de grootste Portugees Israëlitische in Nederland.

Op een handgetekende kaart van Waver, Waverveen en Botshol van Danckertsz de Rij uit 1629 is een gedeelte van Ouderkerk weergegeven. De kaart geeft een inzicht in de ligging van de nederzetting op de oost- en noordoever van Amstel en Bullewijk, waarbij de laatste op de kaart Holendrecht wordt genoemd. De "wagenweg", de huidige Dorpsstraat en Koningin Julianalaan, vormt de doorgaande route. Het tracé snijdt de bocht van de oeverlijn af en sluit aan op een, waarschijnlijk al in de 17de eeuw verdwenen, brug over de Bullewijk, die oostelijk van de Portugees Israëlitische begraafplaats was gelegen. Brugstraat en Kerkstraat vormen aftakkingen van de doorgaande route naar oeververbindingen over Amstel en Bullewijk. Opvallend is de verbreding van de Amstel, die tussen Brugstraat en Kerkstraat tot aan de Dorpsstraat reikt. De bebouwing is in hoofdzaak gesitueerd aan de rivierzijde van de Dorpsstraat en de Kerkstraat. Langs de noordzijde van de Dorpsstraat komt voorts verspreid gelegen bebouwing voor. De kerk en de begraafplaats zijn herkenbaar aangegeven. De kaart van de Ronde Hoespolder uit circa 1700 geeft ook een globaal inzicht in de situering van de bebouwing in de "Buurt over Ouderkerk". De Amstelzijde is ten zuiden van de brug over de Amstel tweezijdig en ten noorden daarvan éézijdig bebouwd.

1.110519123011

Ouderkerk wordt het centrum van het ambacht Ouder Amstel en Amstelveen is een van de kernen in Nieuwer Amstel. In het begin van de 14de eeuw krijgt de jongere nederzetting aan de monding van de Amstel, Amsterdam, stadsrechten. De oudere kernen Ouderkerk en Amstelveen worden in korte tijd overvleugeld door de zich snel ontwikkelende stad.

Ouderkerk functioneert tot de 17de eeuw voornamelijk als verzorgingskern voor het omringende gebied, waar veeteelt en visserij de belangrijkste bestaansmiddelen zijn. Daarna treedt er met de aanleg van buitenplaatsen voor de welgestelde stedelingen langs rivieren als Amstel en Vecht, een versterking van de verzorgingsfunctie op. In samenhang met deze ontwikkeling wordt de trekvaartroute van Amsterdam langs de westelijke oever van de Amstel over Ouderkerk naar Utrecht van meer belang. In 1626 wordt octrooi verleend voor de aanleg van een zand- en jaagpad van Ouderkerk tot Breukelen. In Ouderkerk vindt dan een toename plaats van op het reizigersverkeer afgestemde bedrijven, voornamelijk geconcentreerd op de westelijke oever van de Amstel, in de zogenaamde "Buurt over Ouderkerk" in het ambacht Nieuwer Amstel. Aan de kade, die vanaf de 14de eeuw als marktveld functioneerde komen herbergen en uitspanningen tot stand. De buitendijks gelegen bebouwing aan de Amstelzijde is rond 1650 ontstaan.

In 1614 wordt het terrein van het voormalige slot van de heren van Amstel aangekocht door de twee Amsterdamse gemeenten van Portugese Joden ten behoeve van de aanleg van een begraafplaats. Bij de begrafenissen speelt het vervoer per trekschuit een belangrijke rol. De toegang tot de begraafplaats ligt aan de Bullewijk. Uiteindelijk zal deze begraafplaats na verscheidene aankopen van aangrenzende terreinen uitgroeien tot de grootste Portugees Israëlitische in Nederland.

Op een handgetekende kaart van Waver, Waverveen en Botshol van Danckertsz de Rij uit 1629 is een gedeelte van Ouderkerk weergegeven. De kaart geeft een inzicht in de ligging van de nederzetting op de oost- en noordoever van Amstel en Bullewijk, waarbij de laatste op de kaart Holendrecht wordt genoemd. De "wagenweg", de huidige Dorpsstraat en Koningin Julianalaan, vormt de doorgaande route. Het tracé snijdt de bocht van de oeverlijn af en sluit aan op een, waarschijnlijk al in de 17de eeuw verdwenen, brug over de Bullewijk, die oostelijk van de Portugees Israëlitische begraafplaats was gelegen. Brugstraat en Kerkstraat vormen aftakkingen van de doorgaande route naar oeververbindingen over Amstel en Bullewijk. Opvallend is de verbreding van de Amstel, die tussen Brugstraat en Kerkstraat tot aan de Dorpsstraat reikt. De bebouwing is in hoofdzaak gesitueerd aan de rivierzijde van de Dorpsstraat en de Kerkstraat. Langs de noordzijde van de Dorpsstraat komt voorts verspreid gelegen bebouwing voor. De kerk en de begraafplaats zijn herkenbaar aangegeven. De kaart van de Ronde Hoespolder uit circa 1700 geeft ook een globaal inzicht in de situering van de bebouwing in de "Buurt over Ouderkerk". De Amstelzijde is ten zuiden van de brug over de Amstel tweezijdig en ten noorden daarvan éénzijdig bebouwd.

Opvallend van het deel van de nederzetting in de polder De Ronde Hoep is de knik in de dijk met de buitendijkse bebouwing ten westen van de brug. Uit deze kaart blijkt voorts dat de bebouwing op de oostelijke oever van de Amstel zich ten noorden van de brug heeft uitgebreid, het huidige Hogereinde. Tezamen geven beide kaarten een beeld van de beperkte omvang van de nederzetting in een uitgestrekt agrarisch gebied.

In 1731 koopt Amsterdam het ambacht Ouder Amstel, waardoor het dorp feitelijk door de hoofdstad bestuurd wordt. De directeur generaal van de Amsterdamse stadsfabriek, J.E. de Witte, bouwt tussen 1774 en 1776 de huidige Nederlands Hervormde kerk, waarvoor de hoofdstedelijke Noorder- en Oosterkerk model hebben gestaan. Het terrein van de kerk wordt bij de bouw opgehoogd. De diaconiehuusjes aan de Kerkstraat stammen uit 1705.

Blijkens het eerste gedetailleerde kaartbeeld, de kadastrale minute van omstreeks 1830, is de omvang van de nederzetting in de 18de eeuw niet wezenlijk veranderd. Langs de Amstel komt vrijwel aaneengesloten bebouwing voor, aan de oostzijde langs het tracé Hogereinde/Dorpsstraat/Kerkstraat en aan de overkant de Amstelzijde, alleen ten zuiden van de brug op de strook tussen rivier en straat. Vergelijkbare dichte bebouwing komt tevens voor aan de landzijde van de Dorpsstraat en de Amstelzijde en in de Brugstraat. Ten oosten van de brug over de Bullewijk komt een enkel agrarisch bedrijf voor in de polder De Ronde Hoep en ten westen van de brug enige verspreid gelegen bebouwing.

De dorpsbebouwing is in het algemeen direct aan de weg gesitueerd en van het water afgekeerd. De perceelsindeling is relatief smal. De brede percelen langs het Hogereinde vormen hierop een uitzondering. Hier is een aaneenschakeling van kleinere buitenverblijven tot stand gekomen met een koepel direct aan het water. De minute geeft de bijzondere openbare gebouwen weer, de kerk en het raadhuis in de Dorpsstraat direct tegenover de Kerkstraat.

De verbreding van de Amstel tussen de Brugstraat en de Kerkstraat is door aanplemping tot een rechthoekig haventje geworden. Het onbebouwde terrein tussen de Kerkstraat, de Bullewijk en de Koningin Julianalaan behoort in zijn geheel tot de Portugees Joodse gemeente. Een deel daarvan is dan nog niet als begraafplaats in gebruik. De beheerderswoning aan de Kerkstraat en het gebouw bij de toegang tot de begraafplaats aan de Bullewijk zijn op de minute weergegeven.

Ten oosten van de begraafplaats is een Batterij gelegen, die aan het einde van de 18de eeuw is aangelegd bij de bedreiging van Amsterdam door de Pruisische troepen.

Tot in deze eeuw blijft Ouderkerk een kleine woon- en verzorgingskern voor het omringende agrarische gebied. De vervening en daarna de drooglegging van een aantal polders in de directe omgeving verschaffen in de 19de eeuw extra bedrijvigheid. Door de aantrekkelijke ligging aan het water en de doorgaande vaarroute naar Rotterdam en Utrecht blijft Ouderkerk ook als halteplaats voor de stedelingen en de beurtschippers van belang.

De belangrijkste 19de eeuwse veranderingen zijn de in 1865 gebouwde St. Urbanuskerk bij de brug over de Bullewijk en het in 1880 tot stand gekomen raadhuis.

In het begin van de 20ste eeuw krijgt de bebouwing aan het Hogereinde aan de noordzijde een beëindiging in de Gereformeerde kerk. De aanleg van een nieuwe brug over de Amstel in 1938 direct ten noorden van deze kerk, als onderdeel van de aanleg van de provinciale weg Haarlem-Amersfoort, betekent een ingrijpende wijziging in de ruim zes eeuwen oude ruimtelijke opbouw van de kern.

De oude brug over de Amstel wordt in dat jaar afgebroken. De brugwachterwoning op de westelijke oever is blijven staan. Terplaatse is het nog enige jaren mogelijk geweest per pont over te steken. De aanlegplaatsen daarvan zijn op beide oevers nog aanwezig. Vooral na de Tweede Wereldoorlog komt Ouderkerk in de belangstelling van forensen. Dit heeft geresulteerd in dorpsuitbreidingen die niet meer op Amstel en Bullewijk zijn georiënteerd. Alleen bij de Amsteldijk-Zuid is er nog sprake van een directe relatie van de historische kern met agrarisch gebied. In de kern wordt op het zogenaamde Kampje aan de Kerkstraat een parkeerterrein ingericht achter een groenstrook ter plaatse van de wegsloot met bomenrij. In de 80er jaren wordt het raadhuis wederom vervangen.

HUIDIG RUIM-
TELIJK KARAK-
TER

Het huidige ruimtelijke karakter van Ouderkerk wordt nog altijd hoofdzak bepaald door de ligging van de kern aan de samenkomst van Amstel en Bullewijk. De Amstel is ter plaatse breed en sterk gebogen. De straten langs de oevers worden door de bruggen over de Amstel en Bullewijk met elkaar verbonden. De dorpsbebouwing is georiënteerd op de straten met de achtererven gekeerd naar het water. Van de oorspronkelijke directe relatie tussen de kern en het omringende agrarisch gebied is door de omliggende bebouwing vrijwel geen sprake meer.

De Amstel heeft in de kern een besloten ruimtelijk karakter, dat in belangrijke mate bepaald wordt door de dorpsbebouwing en de veelal hoogopgaande beplanting op de achtererven aan het water. Karakteristiek zijn de plaatselijke verbredingen in de Amstel in samenhang met de monding van de Bullewijk. De bebouwing van de loodrecht op de Amstel gerichte Brugstraat markeert met het aan de overkant gelegen hoge brugwachtershuis de plaats van de in 1938 afgebroken brug over de Amstel. In het totale beeld zijn de beide kerken ter weerszijden van de brug over de Bullewijk markante elementen.

Het karakter van Ouderkerk als pleisterplaats aan een doorgaande vaarroute is vooral ten noorden van de voormalige brug herkenbaar in de karakteristieke bebouwing van de uitspanningen en in de aanlegsteiger langs de westelijke oever. Het beloop van de Amstel is ter plaatse overzichtelijk en recht. De ruimte wordt visueel afgesloten door de hoge brug van de provinciale weg. Kenmerkend voor de straten in de oude kern is de vrijwel aaneengesloten, direct aan de straat in een vloeiende rooilijn gelegen bebouwing.

1.110519123014

De belangrijkste 19de eeuwse veranderingen zijn de in 1865 gebouwde St. Urbanuskerk bij de brug over de Bullewijk en het in 1880 tot stand gekomen raadhuis.

In het begin van de 20ste eeuw krijgt de bebouwing aan het Hogereinde aan de noordzijde een beëindiging in de Gereformeerde kerk. De aanleg van een nieuwe brug over de Amstel in 1938 direct ten noorden van deze kerk, als onderdeel van de aanleg van de provinciale weg Haarlem-Amersfoort, betekent een ingrijpende wijziging in de ruim zes eeuwen oude ruimtelijke opbouw van de kern.

De oude brug over de Amstel wordt in dat jaar afgebroken. De brugwachterwoning op de westelijke oever is blijven staan. Terplaatse is het nog enige jaren mogelijk geweest per pont over te steken. De aanlegplaatsen daarvan zijn op beide oevers nog aanwezig. Vooral na de Tweede Wereldoorlog komt Ouderkerk in de belangstelling van forensen. Dit heeft geresulteerd in dorpsuitbreidingen die niet meer op Amstel en Bullewijk zijn georiënteerd. Alleen bij de Amstedijk-Zuid is er nog sprake van een directe relatie van de historische kern met agrarisch gebied. In de kern wordt op het zogenaamde Kampje aan de Kerkstraat een parkeerterrein ingericht achter een groenstrook ter plaatse van de wegsloot met bomenrij. In de 80er jaren wordt het raadhuis wederom vervangen.

HUIDIG RUIM-
TELIJK KARAK-
TER

Het huidige ruimtelijke karakter van Ouderkerk wordt nog altijd hoofdzaak bepaald door de ligging van de kern aan de samenkomst van Amstel en Bullewijk. De Amstel is ter plaatse breed en sterk gebogen. De straten langs de oevers worden door de bruggen over de Amstel en Bullewijk met elkaar verbonden. De dorpsbebouwing is georiënteerd op de straten met de achtererven gekeerd naar het water. Van de oorspronkelijke directe relatie tussen de kern en het omringende agrarisch gebied is door de omliggende bebouwing vrijwel geen sprake meer.

De Amstel heeft in de kern een besloten ruimtelijk karakter, dat in belangrijke mate bepaald wordt door de dorpsbebouwing en de veelal hoogopgaande beplanting op de achtererven aan het water. Karakteristiek zijn de plaatselijke verbredingen in de Amstel in samenhang met de monding van de Bullewijk. De bebouwing van de loodrecht op de Amstel gerichte Brugstraat markeert met het aan de overkant gelegen hoge brugwachtershuis de plaats van de in 1938 afgebroken brug over de Amstel. In het totale beeld zijn de beide kerken ter weerszijden van de brug over de Bullewijk markante elementen.

Het karakter van Ouderkerk als pleisterplaats aan een doorgaande vaarroute is vooral ten noorden van de voormalige brug herkenbaar in de karakteristieke bebouwing van de uitspanningen en in de aanlegsteiger langs de westelijke oever. Het beloop van de Amstel is ter plaatse overzichtelijk en recht. De ruimte wordt visueel afgesloten door de hoge brug van de provinciale weg. Kenmerkend voor de straten in de oude kern is de vrijwel aaneengesloten, direct aan de straat in een vloeiende rooilijn gelegen bebouwing.

1.110519123015

De belangrijkste 19de eeuwse veranderingen zijn de in 1865 gebouwde St. Urbanuskerk bij de brug over de Bullewijk en het in 1880 tot stand gekomen raadhuis.

In het begin van de 20ste eeuw krijgt de bebouwing aan het Hogereinde aan de noordzijde een beëindiging in de Gereformeerde kerk. De aanleg van een nieuwe brug over de Amstel in 1938 direct ten noorden van deze kerk, als onderdeel van de aanleg van de provinciale weg Haarlem-Amersfoort, betekent een ingrijpende wijziging in de ruim zes eeuwen oude ruimtelijke opbouw van de kern.

De oude brug over de Amstel wordt in dat jaar afgebroken. De brugwachterwoning op de westelijke oever is blijven staan. Terplaatse is het nog enige jaren mogelijk geweest per pont over te steken. De aanlegplaatsen daarvan zijn op beide oevers nog aanwezig. Vooral na de Tweede Wereldoorlog komt Ouderkerk in de belangstelling van forensen. Dit heeft geresulteerd in dorpsuitbreidingen die niet meer op Amstel en Bullewijk zijn georiënteerd. Alleen bij de Amsteldijk-Zuid is er nog sprake van een directe relatie van de historische kern met agrarisch gebied. In de kern wordt op het zogenaamde Kampje aan de Kerkstraat een parkeerterrein ingericht achter een groenstrook ter plaatse van de wegsloot met bomenrij. In de 80er jaren wordt het raadhuis wederom vervangen.

HUIDIG RUIM-
TELIJK KARAK-
TER

Het huidige ruimtelijke karakter van Ouderkerk wordt nog altijd hoofdzak bepaald door de ligging van de kern aan de samenkomst van Amstel en Bullewijk. De Amstel is ter plaatse breed en sterk gebogen. De straten langs de oevers worden door de bruggen over de Amstel en Bullewijk met elkaar verbonden. De dorpsbebouwing is georiënteerd op de straten met de achtererven gekeerd naar het water. Van de oorspronkelijke directe relatie tussen de kern en het omringende agrarische gebied is door de omliggende bebouwing vrijwel geen sprake meer.

De Amstel heeft in de kern een besloten ruimtelijk karakter, dat in belangrijke mate bepaald wordt door de dorpsbebouwing en de veelal hoogopgaande beplanting op de achtererven aan het water. Karakteristiek zijn de plaatselijke verbredingen in de Amstel in samenhang met de monding van de Bullewijk. De bebouwing van de loodrecht op de Amstel gerichte Brugstraat markeert met het aan de overkant gelegen hoge brugwachtershuis de plaats van de in 1938 afgebroken brug over de Amstel. In het totale beeld zijn de beide kerken ter weerszijden van de brug over de Bullewijk markante elementen.

Het karakter van Ouderkerk als pleisterplaats aan een doorgaande vaarroute is vooral ten noorden van de voormalige brug herkenbaar in de karakteristieke bebouwing van de uitspanningen en in de aanlegsteiger langs de westelijke oever. Het beloop van de Amstel is ter plaatse overzichtelijk en recht. De ruimte wordt visueel afgesloten door de hoge brug van de provinciale weg. Kenmerkend voor de straten in de oude kern is de vrijwel aaneengesloten, direct aan de straat in een vloeiende rooilijn gelegen bebouwing.

De belangrijkste 19de eeuwse veranderingen zijn de in 1865 gebouwde St. Urbanuskerk bij de brug over de Bullewijk en het in 1880 tot stand gekomen raadhuis.

In het begin van de 20ste eeuw krijgt de bebouwing aan het Hogereinde aan de noordzijde een beëindiging in de Gereformeerde kerk. De aanleg van een nieuwe brug over de Amstel in 1938 direct ten noorden van deze kerk, als onderdeel van de aanleg van de provinciale weg Haarlem-Amersfoort, betekent een ingrijpende wijziging in de ruim zes eeuwen oude ruimtelijke opbouw van de kern.

De oude brug over de Amstel wordt in dat jaar afgebroken. De brugwachterwoning op de westelijke oever is blijven staan. Terplaatse is het nog enige jaren mogelijk geweest per pont over te steken. De aanlegplaatsen daarvan zijn op beide oevers nog aanwezig. Vooral na de Tweede Wereldoorlog komt Ouderkerk in de belangstelling van forensen. Dit heeft geresulteerd in dorpsuitbreidingen die niet meer op Amstel en Bullewijk zijn georiënteerd. Alleen bij de Amsteldijk-Zuid is er nog sprake van een directe relatie van de historische kern met agrarisch gebied. In de kern wordt op het zogenaamde Kampje aan de Kerkstraat een parkeerterrein ingericht achter een groenstrook ter plaatse van de wegsloot met bomenrij. In de 80er jaren wordt het raadhuis wederom vervangen.

HUIDIG RUIM-
TELIJK KARAK-
TER

Het huidige ruimtelijke karakter van Ouderkerk wordt nog altijd hoofdzakelijk bepaald door de ligging van de kern aan de samenkomst van Amstel en Bullewijk. De Amstel is ter plaatse breed en sterk gebogen. De straten langs de oevers worden door de bruggen over de Amstel en Bullewijk met elkaar verbonden. De dorpsbebouwing is georiënteerd op de straten met de achtererven gekeerd naar het water. Van de oorspronkelijke directe relatie tussen de kern en het omringende agrarisch gebied is door de omliggende bebouwing vrijwel geen sprake meer.

De Amstel heeft in de kern een besloten ruimtelijk karakter, dat in belangrijke mate bepaald wordt door de dorpsbebouwing en de veelal hoogopgaande beplanting op de achtererven aan het water. Karakteristiek zijn de plaatselijke verbredingen in de Amstel in samenhang met de monding van de Bullewijk. De bebouwing van de loodrecht op de Amstel gerichte Brugstraat markeert met het aan de overkant gelegen hoge brugwachtershuis de plaats van de in 1938 afgebroken brug over de Amstel. In het totale beeld zijn de beide kerken ter weerszijden van de brug over de Bullewijk markante elementen.

Het karakter van Ouderkerk als pleisterplaats aan een doorgaande vaarroute is vooral ten noorden van de voormalige brug herkenbaar in de karakteristieke bebouwing van de uitspanningen en in de aanlegsteiger langs de westelijke oever. Het beloop van de Amstel is ter plaatse overzichtelijk en recht. De ruimte wordt visueel afgesloten door de hoge brug van de provinciale weg. Kenmerkend voor de straten in de oude kern is de vrijwel aaneengesloten, direct aan de straat in een vloeiende rooilijn gelegen bebouwing.

1.110519123017

Er is slechts incidenteel sprake van een directe relatie met het water. In de Dorpsstraat is de bebouwing aan de noordzijde meer gevarieerd gesitueerd. Kenmerkend voor de Kerkstraat is de grotendeels eenzijdige bebouwing en de relatie met de Portugees Israëlitische begraafplaats. Het ruimtelijk karakter van de "Buurt over Ouderkerk" wordt voornamelijk bepaald door het sterk gebogen beloop van de Amsteldijk en het contrast tussen het besloten, tweezijdig bebouwde zuidelijke deel en het open, eenzijdig bebouwde noordelijke deel aan het water. Het ruimtelijke karakter van het Hogereinde is door de afrit van de provinciale weg en de afwijkende situering van de nieuwbouw ter plaatse duidelijk veranderd. Over het algemeen overheerst de woonfunctie. Kenmerkend voor de Amstelzijde is de horeca-functie, terwijl in de Dorpsstraat het accent meer op de winkelfunctie ligt. De verkaveling en de situering van de bebouwing is niet wezenlijk gewijzigd. Het karakter van de bebouwing wordt in delen van de oude kern, met name rond de Nederlands Hervormde kerk, langs het Hogereinde en de Amstelzijde voornamelijk bepaald door veranderingen en vernieuwingen uit de 18de en 19de eeuw. Op de als bijlage opgenomen inventarisatiekaart is de historische ruimtelijke waarde van Ouderkerk in de huidige verschijningsvorm met het oog op de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht in hoofdlijnen weergegeven.

BESCHERMD
GEBIED

De aanwijzing van Ouderkerk tot beschermd dorpsgezicht is voornamelijk gericht op de bescherming van de kern gezien vanaf het water. Tevens wordt hierbij de relatie tussen de kern en de Portugees Israëlitische begraafplaats van belang geacht. In samenhang daarmee wordt de grens in de Amstel aan de noordkant bepaald door de brug en aan de zuidkant door de beëindiging van de bebouwing langs de Amstelzijde en in de Bullewijk door de lengte van de begraafplaats. De begrenzing valt voorts samen met de achtererfscheidingen van de bebouwing aan het water in de polder De Ronde Hoep en van de Dorpsstraat en Amstelzijde. Vanwege de recente veranderingen aan het Hogereinde is daar alleen de bebouwing aan de rivierzijde bij het aanwijzingsvoorstel betrokken. De openheid van het weidegebied langs de Amsteldijk Zuid is op zich van belang, maar is buiten het voorstel gelaten, omdat een aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht vanwege de uitgestrektheid van het gebied niet het meest adequate instrument ter bescherming van dat belang lijkt.

NADERE TYPE-
RING BE-
SCHERMDE
WAARDEN

De belangrijkste ruimtelijke kenmerken van het aan te wijzen beschermde dorpsgezicht zijn bij de beschrijving van het huidige ruimtelijke karakter reeds aangeduid. In het vervolg wordt nader ingegaan op aspecten die binnen het kader van deze algemene kenmerken van bijzondere waarde zijn voor het historisch ruimtelijke karakter van Ouderkerk.

1.110519/23018

In de dorpskern is de verkaveling loodrecht op de straat gericht. De perceelsbreedte is in het algemeen relatief smal. Kenmerkend voor het Hogereinde zijn de brede kavels. De bebouwing is afwisselend één of twee bouwlagen hoog met een vaak steile kap. De nok is over het algemeen loodrecht op de voor-gevel gericht. De wat bredere panden hebben een nokrichting evenwijdig aan de straat. Het individuele karakter van de panden leidt tot een afwisselend straatbeeld. Over het algemeen komen top- en lijstgevels voor.

Van de bebouwing aan het Hogereinde, de Amstelzijde en het zuidelijk deel van de Kerkstraat is tevens de historische vormgeving en detaillering van betekenis. Een zekere eenheid in opbouw en geleding van de gevels en in materiaal is hiervoor kenmerkend. Verticaal geplaatste ramen op regelmatige afstand bepalen de opbouw van de gevels. Baksteen en gebakken dakpannen zijn het meest gebruikte materiaal en ook komen er gevels van geschilderd hout voor.

Het dwarsprofiel van de straten is eenvoudig met brede trottoirs. Langs de kade op de Amstelzijde komt een bomenrij voor. Voorts spelen bomen van de enkele in de Dorpsstraat voorkomende tuinen in het straatbeeld een belangrijke rol.

De situatie rond de ophaalbrug over de Bullewijk met de Kerkstraat, de Portugees Israëlitische begraafplaats en de beide kerken is ruimtelijk boeiend en gelet op de aanwezige bebouwing ook historisch gezien bijzonder waardevol. De Nederlands Hervormde kerk is markant midden op het opgehoogde kerkterrein gelegen tussen hoge bomen, zowel aan de straat- als aan de waterkant. De kerk is een centraalbouw met een grieks kruis als plattegrond en wordt bekroond door een kleine middentoren.

De Kerkstraat met de lage diaconiehuisjes vormt met de begraafplaats een grote ruimte van een zeer eigen karakter. Kenmerkend is de plaatselijk hoge ligging van de begraafplaats die vermoedelijk veroorzaakt wordt door de ruïne van het Huis van de Amstel, evenals het hekwerk er omheen en de nauwe toegang tot de Kerkstraat ter hoogte van de beheerderswoning. Voorts is in het totale beeld de Rooms Katholieke kerk in neo-gotische stijl een markant gegeven.

Vanaf het water wordt het zicht op Ouderkerk in belangrijke mate bepaald door beplanting, waaronder enkele opvallende treurwilgen, op de achtererven. Het niveauverschil tussen deze erven en het water is gering. Op verschillende punten vanuit het dorp, vanaf de bruggen, de Brugstraat of het Haventje is er sprake van een directe relatie met Amstel of Bullewijk, waarbij het dorpsbeeld in de hoogopgaande beplanting zich in steeds wisselende perspectieven manifesteert.

1.110519/23019
RESULTAAT GE-
VOERD OVER-
LEG

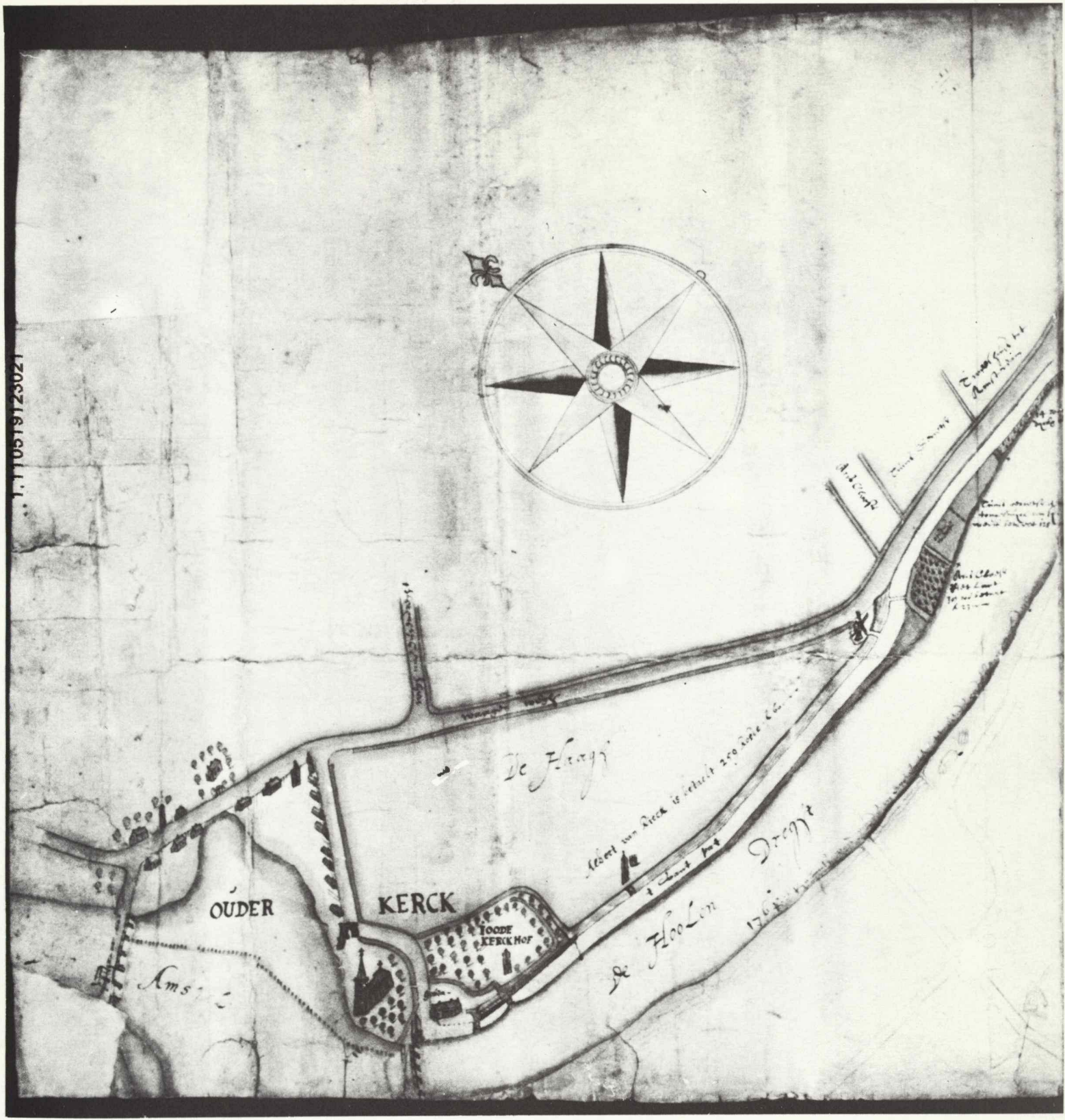
Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 eerste lid van de Monumentenwet 1988 (art. 20 MW 1961) zijn de gemeenteraad van Ouder Amstel, de gemeenteraad van Amstelveen, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en de Rijksplanologische Commissie gehoord inzake het voorstel om Ouderkerk aan te wijzen tot beschermd dorpsgezicht.

Genoemde instanties hebben positief geadviseerd met betrekking tot het in procedure gebrachte voorstel. De door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland voorgestelde ondergeschikte uitbreiding is mede op advies van de Rijksplanologische Commissie niet overgenomen, omdat de betrokken panden geen ruimtelijke en structurele samenhang hebben met het gebied en omdat ter plaatse rooilijn noch bebouwingsschaal intact zijn. Het merendeel van de gemaakte opmerkingen over de tekst van de historische ontwikkeling zijn niet overgenomen omdat deze vanwege het gedetailleerde karakter ervan voor de aanwijzing als dorpsgezicht niet relevant zijn.

RECHTSGEVOLG
AANWIJZING

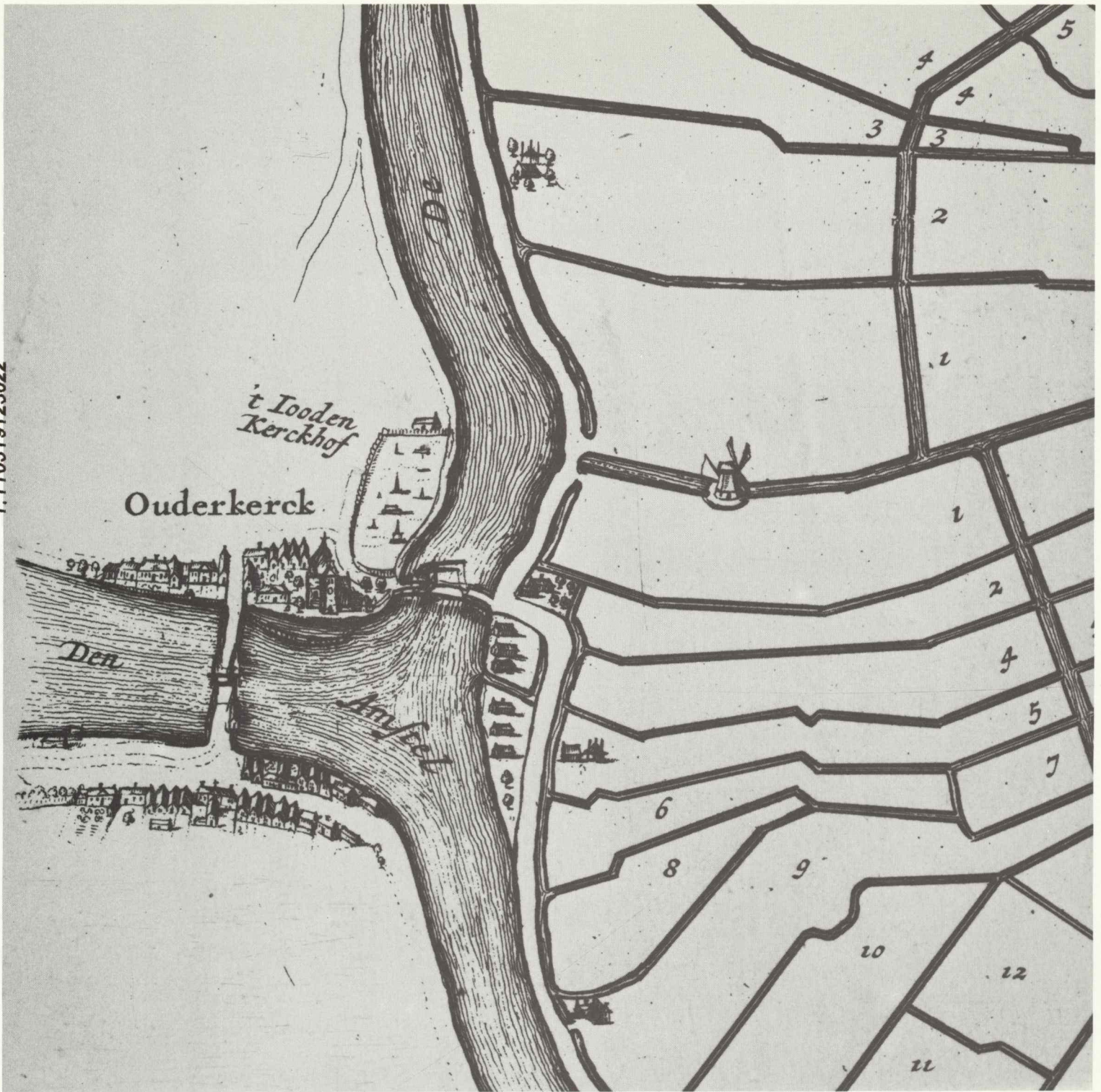
1.110519123020

Ter effectueering van de bescherming van het dorpsgezicht moet ingevolge artikel 36, lid 1 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan ontwikkeld worden. De toelichting op de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

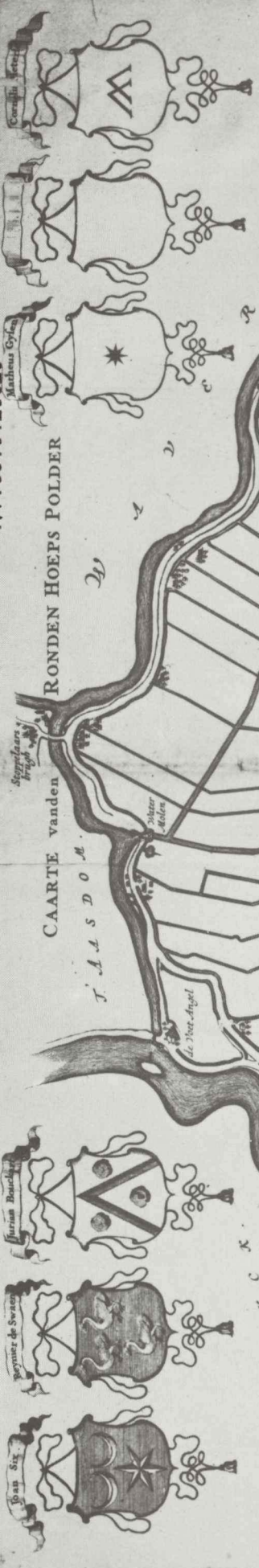
OUDEKERK a/d Amstel detail van de kaart van Waver, Waverveen en Botshol van Danckertsz de Rij uit 1629.

1.110519123022

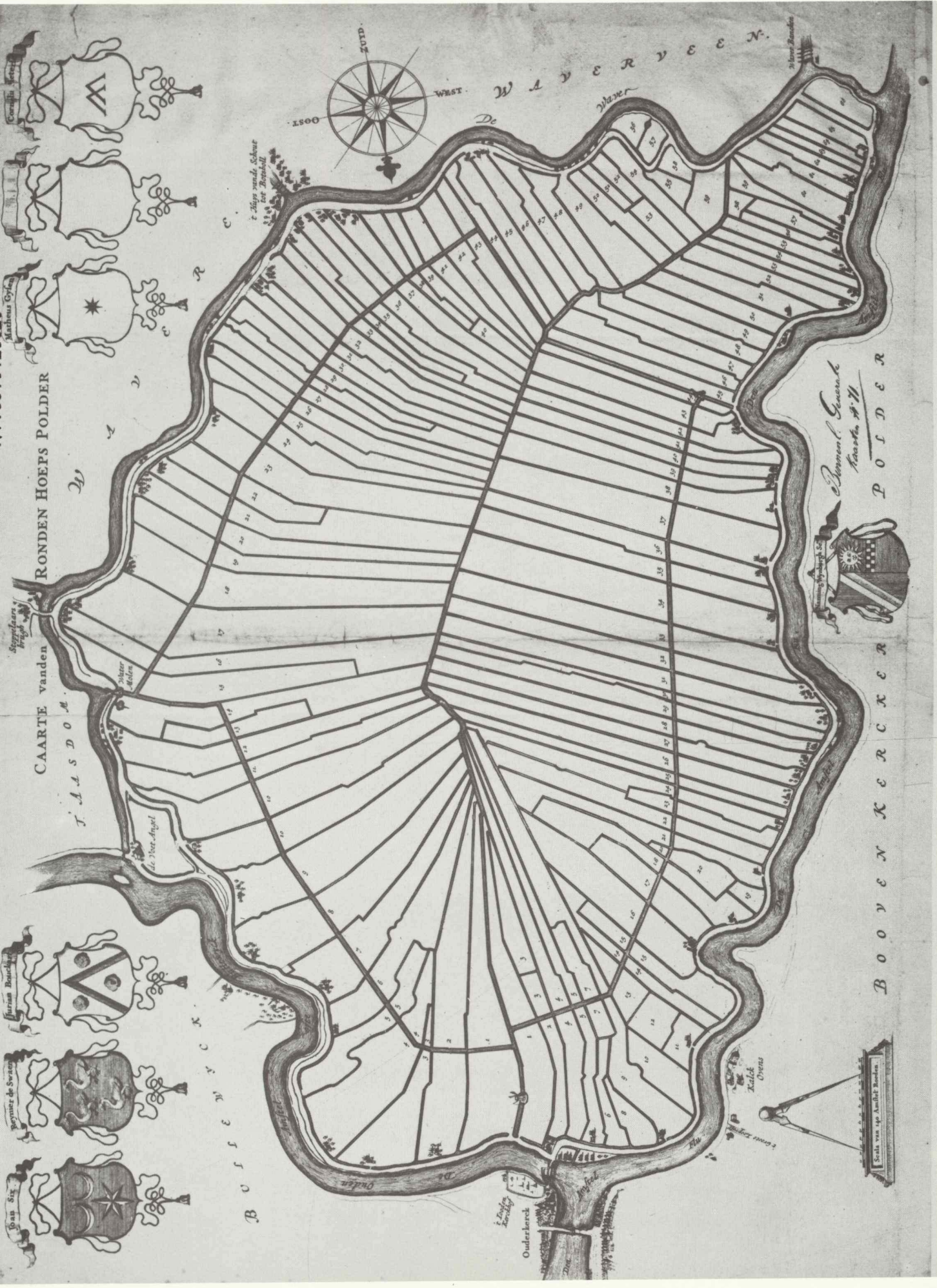

OUDEKERK a/d Amstel detail van de kaart van de Ronde Hoespolder, circa 1700.

1.110519123023

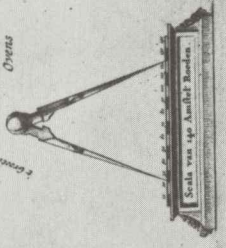

CAARTE vanden RONDEN HOEPS POLDER

Booyenkercken Polder

BOOYENKERCKEN POLDER

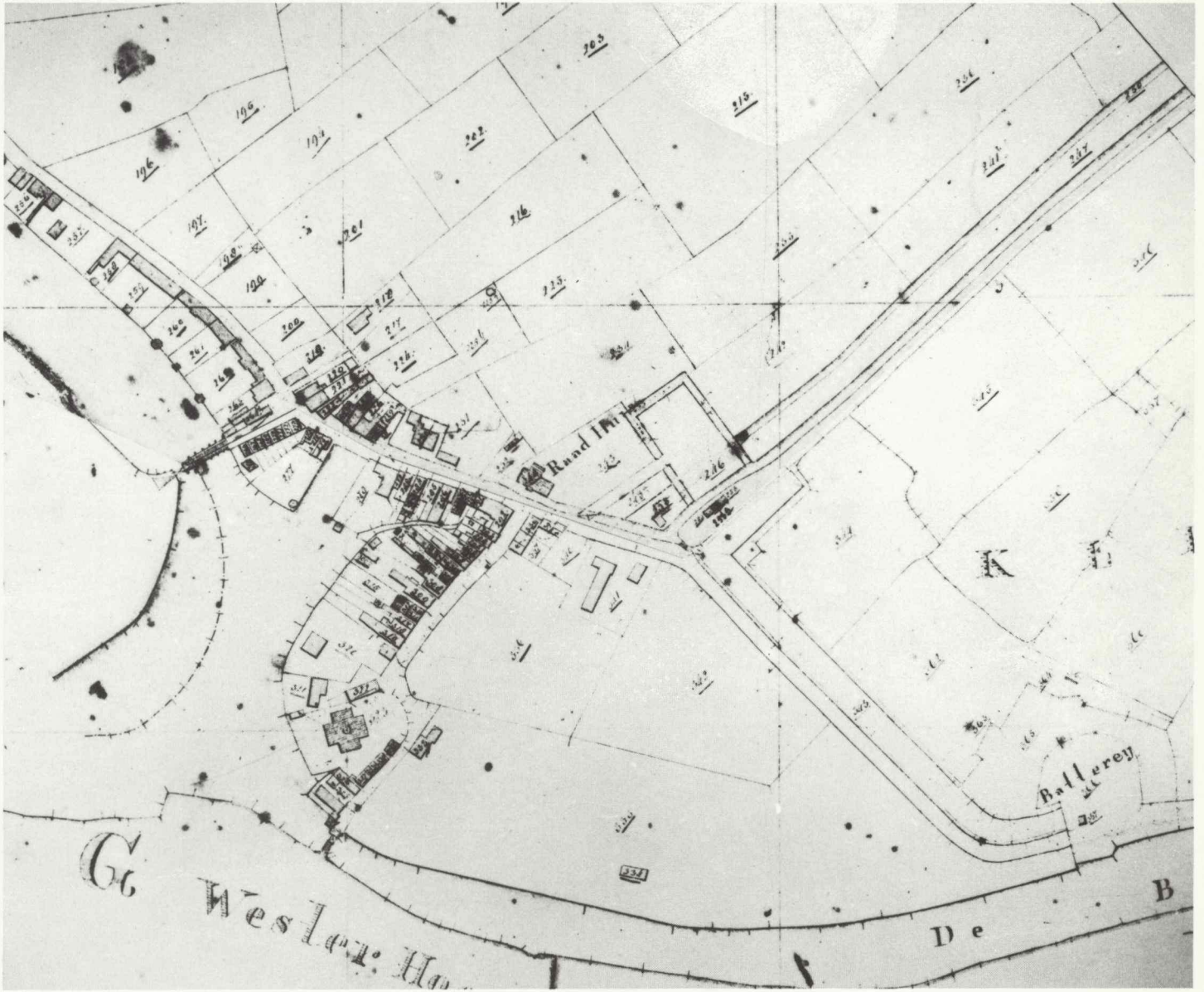
OUDEKERK a/d Amstel kaart van de Ronde Hoepolder, circa 1700.

1.110519123024

OUDEKERK a/d Amstel eerste kadastrale minuteplan van het dorp ten westen van de Amstel en ten zuiden van de Bullewijk, ca. 1830.

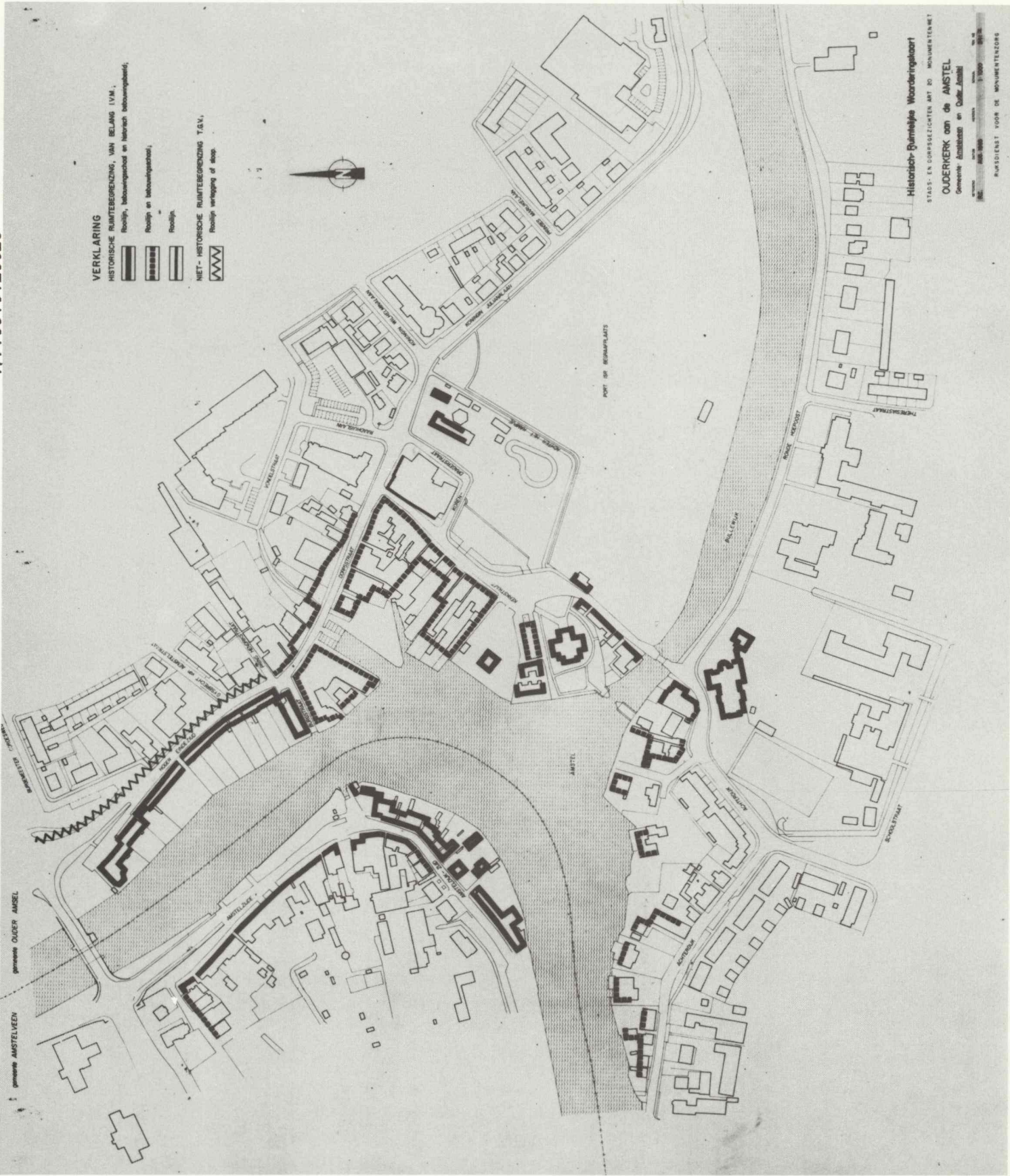
1.110519123025

OUDEKERK a/d Amstel eerste kadastrale minuteplan van het dorp ten oosten van de Amstel en ten noorden van de Bullewijk, ca. 1830.

1.110519123026

VERKLARING
HISTORISCHE RUMTEBEGREIZING, VAN BELANG I.V.M.
 Ruwlijn, bebouwingsochtheid en lateraach bebouwingsochtheid,
 Ruwlijn en bebouwingsochtheid,
 Ruwlijn.
NET-HISTORISCHE RUMTEBEGREIZING T.G.V.,
 Ruwlijn verhoging of sloep.

Historisch-Ruimtelijke Waarderingkaart
 STAD- EN DORPSCICHTEN MET 20 MONUMENTENNET
OUDEKERK aan de AMSTEL
 Gemeente Amsterdam en Oudstadsbestuur
 N: 4224
 1: 10000
 1: 1000
 1: 200
RUIMTEDIENST VOOR DE MONUMENTENZORGE

OUDEKERK a/d Amstel

1-110519123027

OUDEKERK a/d Amstel Luchtfoto, Repro 1985